

Szabó Csongor

VÁLASZTÁSOK ÉS PARLAMENTI ELIT A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI SZÉKELYFÖLDÖN

A dolgozat célja, hogy végigkövetve a két világháború közötti székelyföldi¹ parlamenti választásokat, a korabeli választási-politikai rendszeren belüli mozgástereket feltárja. A szöveget három részre bontva, először a választási rendszert, a jogszabályalkotási folyamatot követem, majd a pártstruktúra és a politikai rendszer sajátosságait vizsgálom. Ezt követően a működést akarom megérteni, kitérve a választási kampányok jellegzetességeire, a választási visszaéléseket tipologizálva és az eredményeket összegezve a következő kérdésekre keresek választ: mekkora mozgósító erővel bírhatott az Országos Magyar Párt a régióban; mennyiben működött egységes szavazóbázisként a magyar választóközösség; mekkora lehetett az átszavazási arány, milyen helyi kötődéssel bírtak a legtöbb parlamenti mandátumot ezekben a kerületekben elnyerő személyek, ezen felül pedig Nagy-Románia etnikai szempontból speciálisnak számító régiójának választási sajátosságait igyekszem feltárni.

1. VÁLASZTÁSI RENDSZER

Az 1919 és 1939 közötti Romániában a választási rendszer több változáson esett át. Az első világháború előtti, cenzusos szisztémához képest 1917 júliusától alkotmánymódosítással bevezették a képviselőválasztásokon a 21., a szenátorválasztásokon a 40. életévet betöltött férfi lakosságra érvényes általános, egyenlő és titkos választójogot, majd az 1923-as alkotmány rögzítette a kétházás, általános szavazati jogon alapuló parlamentáris rendszert. A világháborús győzelem révén Románia új területekkel (Besszarábia, Bukovina, Erdély²) gyarapodott,

-
- 1 A dolgozatban a Székelyföld megnevezés a korabeli négy, a Székelyföld többségét, de nem egészét magában foglaló következő négy megyére értendő: Csík, Háromszék, Maros, Udvarhely.
 - 2 Erdély alatt a volt kelet-magyarországi területeket értem (Erdély, Bánság, Máramaros, Körös-vidék).

ezeken 1918–1919-ben eltérő választási rendelettvényeket fogadtak el: 1918 végén egyet az Ókirályságban és Besszarábiában, 1919 augusztusában pedig külön-külön Bukovinában, valamint a volt magyarországi területeken. Az 1920 márciusában hivatalba lépő Averescu-kormány ugyan módosított a törvényeken, de azokat nem egységesítette, így az ország területén egészen 1926-ig három párhuzamos választási rendszer maradt érvényben.

Erdélyre, ezzel pedig a Székelyföld területére is az 1919. augusztus 24-én a Kormányzótanács által megalkotott választási rendelettvény volt érvényben (az 1920 áprilisi módosítással) 1926-ig.³ A törvény az általános, titkos és egyenlő választójog bevezetése mellett, eltérően Románia többi részétől, a szavazást nem tette kötelezővé, illetve a listás szavazást csak néhány nagyobb városra terjesztette ki, máshol (még az 1918 előtti Magyarországon létező) egyéni körzetes szavazás maradt. A törvény megalkotásakor az akkori (1919 augusztus–szeptemberi) politikai állapotokat vették figyelembe és annak hatályát olyan területekre is kiterjesztették (Békés, Csanád, Ugocsa vármegyei részek), amelyek a későbbi békeszerződések után nem kerültek Románia fennhatósága alá. Szavazati jogot azok a volt magyar állampolgárok szerezhettek, akik a választói névjegyzékek rögzítéséig a román állampolgárságra optáltak. Ezzel a terület magyar lakosságának többsége kimaradt a névjegyzékekből. A törvényt 1920 áprilisában az új, Alexandru Averescu vezette kormány módosította,⁴ mellyel egyrészt a Kormányzótanács kompetenciájába tartozó feladatköröket a kolozsvári székhellyel újonnan létrehozott Regionális Egységesítő Bizottságra és a bukaresti kormányzatra ruházta át, valamint a képviselőházi (568-ról 387-re) és a szenátusi mandátumokat csökkentette. A törvény egyik fontos rendelkezése a választói névjegyzékekről szóló cikkely, amely a listák kiegészítését csak ott tette lehetővé, ahol az 1919. novemberi választás előtt elmaradt. Ezt felhasználva tulajdonképpen a névjegyzékek 1926-ig nem voltak kellőképp kiegészítve, így a magyar nemzeti-szerű lakosság többsége nem élhetett szavazati jogával.

Az 1922–1926 között kormányzó Nemzeti Liberális Párt legfontosabb célkitűzése az ország jogi egységesítése volt. Ebbe a folyamatba

3 *Monitorul Oficial*, 103. sz. 1919. augusztus 26. *Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent*, 52. sz. 1919. szeptember 4.

4 *Supliment la Codul Electoral*. Bukarest, 1920, Ministerul de Interne.

illeszkedett bele az 1923-as alkotmány elfogadása, az 1925. közigazgatási törvény megalkotása, végül pedig az egységes, 1926. március 27-én elfogadott választási törvény.⁵

Erdélyben az egyéni körzeteket megyei listás szavazás váltotta fel. A törvény legfontosabb újítása a képviselőválasztásokra bevezetett választási prémium volt, ezzel pedig az arányos parlamenti képviselet lehetetlenné vált. A parlamenti küszöböt átlépő pártokat többségi (országosan 40% fölötti szavazatot szerző) és kisebbségi csoportokra osztotta. Utóbbi csoportok az abszolút (50%+1) szavazattöbbséggel megnyert választókerületek (megyék) mandátumait arányosan kapták meg. Ezen mandátumok kiosztása után a győztes párt megkapta a fennmaradt parlamenti mandátumok felét. Abban az esetben, ha a kisebbségi csoportok egyetlen választókerületben sem szereztek abszolút többséget, a többségi csoportnak prémiumként a 387 mandátum felét (193) osztották ki, a többit pedig arányosan osztották szét az összes, a választási küszöböt (2%) átlépett párt (beleértve a többségit is) között, azonban ebben a körben az abszolút többséggel megnyert mandátumok szavazatait kivonták az elosztásból, míg a többségi csoport a teljes szavazatszámmal vett abban részt. A prémium egy erős többségi rendszert eredményezett, amely döntően a lebonyolító kormánypártot (amely általában meg is nyerte a választást) favorizálta, annak ellenére, hogy kihangsúlyozta a számbeli kisebbségek képviseletét.⁶ A prémium-rendszer nem sajátos romániai alkotás, azt a Mussolini által, Olaszországban, 1922-ben bevezetett választási rendszerből emelték át.⁷

A szenátusi mandátumokat több szintre bontva osztották ki. Az általános szenátorválasztásokra korcenzust (40. betöltött életév) vezettek be, a mandátum száma megyénként, a népességszámmal arányosan változott. A választási prémium itt már nem volt érvényes, a törvény választókerületenként az összes megyei mandátumot a relatív többséget szerzett csoportnak osztotta ki, ezzel is a győztes pártot favorizálva. Továbbá a megyei, városi és községi tanácsstagok megyénként egy-egy

5 *Monitorul Oficial (M.O.)*, 1926. március 27. 71. sz.

6 Nagy Lajos: *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában*. Kolozsvár, 1944, Erdélyi Tudományos Intézet, 171.

7 Dogan, Mattei: *Dansul electoral în România interbelică*. In *Revista de Cercetări Sociale*, 1995/4. sz. 11.

szenátort választottak, a szakkamarák (kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági és munka) országosan 4 kerületre osztva egyet-egyét, valamint a négy egyetem is szintén egyet-egyét⁸. A választottak mellett jog szerinti tagjai is voltak a felsőháznak.⁹

Az 1926. márciusi választási törvény által kialakított rendszer más szempontból is sajátos helyzetet teremtett. Egyrészt az ország népességéhez viszonyítva a törvényhozói szervek túldimenzionáltak lettek. A lijpharti modell alapján¹⁰ a korabeli 17–18 milliós lakosságra számítva 250–260 képviselő lett volna ideális a 387-tel szemben, amely egy 58 millió lakosságú ország arányos képviseleti szervének felelt meg.¹¹ Feltehetően nem tudatosan az „ideális” mandátumú parlamentet a későbbi korporatív választási törvény valósította meg.

A korabeli kormányok nem a választások után létrejött parlamenti többség szerint alakultak, hanem a király előbb kinevezte a kabinetet, feloszlatta a parlamentet, a kormánypárt kiírta a választásokat, gyakran választási manipulációkkal teremtve meg a parlamenti többséget. A választási prémium, illetve a kormánykinevezési gyakorlat szándéka egy stabil parlamenti többséggel bíró erős végrehajtói hatalom biztosítása volt, így a törvényhozói hatalom kontrollja a kormány felett gyakorlatilag nem létezett, a kabinet sorsa a „kulisszák mögötti” politizálástól függött, ebben pedig a királynak és a befolyásosabb politikusoknak (pl. Ion I. C. Brătianu a 20-as években) volt kulcsszerepe. Ezt a rendszer nevezte Mattei Dogan „mímelt demokráciának”.¹² Ennek ellenére a korszakban egy kormány csak két alkalommal tudta teljes, négyéves mandátumát kitölteni (1922–1926 és 1933–1937 között a Nemzeti Liberális Párt), 1919 és 1937 között 10 választást rendeztek, az elsőt kivéve mindig a kormánypárt győzött, azonban 1937-ben a Liberális Párt a választási prémiumhoz szükséges szavazati

8 A szakmai testületi választási kerületek: Jászvásár, Bukarest, Kolozsvár, Galac. A négy egyetem: Bukarest, Csernovic, Jászvásár, Kolozsvár.

9 A trónörökös 18 éves korától, az ortodox pátriárka, a metropoliták, az ortodox és görög katolikus püspökök, az elismert felekezetek vezetői, akik 200 000-nél több hívet képviselnek, a Román Akadémia elnöke, bizonyos hivatali időt eltöltött volt miniszterek, miniszterelnökök, képviselők és így tovább. *Monitorul Oficial* 1926. március 27. 71. sz.

10 Eszerint a parlamenti alsóház ideális mérete a teljes lakosság köbgyöke.

11 Herța, Adrian: Sistemul electoral românesc (1926–1937). Anomalii structurale. In Müller, Florin (szerk.): *Elite parlamentare și dinamică electorală în România 1919–1937*. Bukarest, 2009, Editura Universității din București, 15.

12 Dogan: i. m., 13.

arányt nem érte el és ez a többpártrendszeren alapuló parlamentarizmus végét is eredményezte.

Az 1938. február 10-i rendszerváltoztatás következtében II. Károly király (1930–1940) korporatív alapú királyi diktatúrát vezetett be, a politikai pártokat betiltotta, 1939. május 9-én pedig új, a rendszernek megfelelő választási törvényt fogadtatott el.¹³ A végrehajtói és törvényhozói hatalom a régi alkotmányhoz képest nem kollektíven (a király és a kormány; király és a parlament) gyakorolták, hanem az uralkodó a kormány és a formális parlament által. A korábbi rendszerhez képest a szavazati jogosultságot kiterjesztették a nőkre is, azonban magasabb (30. betöltött év) korcenzust vezettek be, választójog feltételévé vált az írni-olvasni tudás, valamint a mezőgazdasági, kereskedelmi vagy ipari és értelmiségi foglalkozás. Választhatók az említett foglalkozási kategóriák szerint csak az egyetlen legális politikai szervezet, a Nemzeti Újjászületés Frontja tagjai lehettek. A képviselőház létszáma 258 főre csökkent, míg a szenátus tagjainak felét, 88-at az uralkodó nevezett ki, a másik felét pedig választották. Választóközrtek a képviselőház esetén a tartományok és a főváros voltak, a szenátorválasztásokon országos körzetet hoztak létre. A megyei listás szavazást felváltotta a tartományonkénti név szerinti, egyéni körzetes rendszer.¹⁴

A közigazgatási átalakítással a megyéket nagyobb földrajzi kiterjedésű tartományokba osztották be. Ennek következtében a székelyföldi megyék súlya tovább csökkent, Háromszék megyét a Bukarestet is magában foglaló, döntően romániai megyékből álló Bucegi Tartományhoz csatolták, míg a másik három megye az erdélyi, Gyulafehérvár központtal megalakított Maros Tartományhoz került.

1.1. Politikai pártok

A korabeli román politikát 1937-ig többpártrendszer¹⁵ jellemezte. Míg a 20-as években a pártrendszer viszonylag stabilnak számított, a 30-as évekre jóval tagoltabbá vált. Az egyre töredezettebbé váló

13 *Monitorul Oficial*, 1939. május 9. 106. sz.

14 *Monitorul Oficial*, 1939. május 9. 106. sz.

15 Dogan a korabeli romániai pártok hat típusát különböztette meg: 1. kormányképes pártok; 2. disszidens pártok, amelyek a nagy pártokból váltak ki; 3. etnikai pártok (magyar, német, zsidó); 4. személyi pártok, melyek egy befolyásosabb politikus köré szerveződtek (például Nicolae Iorga vagy Octavian Goga); 5. Szélsőjobboldali pártok; 6. Baloldali pártok. Dogan: i. m., 4–5.

pártrendszer ellenére Dogan szerint a hatalomra került csoportokat tekintve a korabeli román politika inkább kétpártrendszerként működött: a kormányon 1920–1927 között a Liberális Párt és a Néppárt, 1928–1937 között a Nemzeti Parasztpárt és a liberálisok váltották egymást.¹⁶

Az 1919. novemberi választásokon magyar etnikai párt nem vett részt. Ugyanebben az évben az *Új Világ* című napilap körül, amely először Nagyszebenben, majd Kolozsvárt jelent meg, kialakult egy szűk politikai kör, amely az aktivitást sürgette, e mellé csatlakozott egy kisebb székelyföldi csoport, és együtt állítottak jelölteket a választásokra.¹⁷ Politikai szervezetet azonban csak a választások után Bukarestben, a parlamenti munka kezdetekor hoztak létre Egyesült Székely Nemzeti és Magyar Demokrata Párt néven. A szervezet azonban csak pár hónapig létezett és gyakorlatilag az 1920 márciusáig (a Parlamenti Blokk kormányának bukásáig) tartó parlamenti ülészak magyar képviselőinek és szenátorainak klubja volt. Az 1920 júniusi választásokra e párt két részre szakadt, a székelyföldi csoport tagjai a kormányzó Néppárt listáján szereztek mandátumot, a másik csoport pedig Független Demokrata Párt név alatt önállóan, de sikertelenül indult a választásokon.¹⁸

1921-ben a székelyföldi politikai helyzetről két, a Magyar Királyi Külügyminisztérium számára írott jelentés számolt be. A Bocskai Szövetség jelentéstevője Szabó Gábor parlamenti képviselővel folytatott beszélgetését részletezte. Akkor már Fáy Józsefet Japánba követnek delegálták (Udvarhely megyei mandátumát Nicolae Titulescu pénzügyminiszter töltötte be), míg Morvay Endre Háromszék megye alprefektusa lett.¹⁹ A jelentés készítője az Udvarhely megyei parlamenti képviselőket népszerűtlennek tartotta. Egy másik, 1921 májusában készült jelentésben Endes Miklós a székelyföldi állapotokat megyékre bontva ismertette. A Brassó, Csík és Háromszék megyei állapotokat biztatónak vélte, ahol a Kolozsvárhoz (vagyis a Magyar Szövetséghez)

16 Dogan: i. m., 5.

17 *Új Világ*, 1919. szeptember 23., 25. és október 2. sz.

18 *Monitorul Oficial*, 1920. június 26. 67. sz.

19 *Speciális jelentés Udvarhely vármegyéről s a nagy román politika főszereplőiről*. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) K 64. A Külügyminisztérium Politikai Osztálya rezervált iratai. 3. csomó - 27. tétel - 1921-41-466. 48. f.

lojális elit kezdte meg a magyarság szervezését Szele Béla (Brassó), Szentkereszthy Béla, Török Andor (Háromszék), valamint Pál Gábor (Csík) vezetésével.²⁰ Ezzel szemben az Udvarhely megyei állapotokat a „legaggályosabbnak” nevezte, mivel szerinte ott volt a legnagyobb a „román politikai irányzathoz való csatlakozás”²¹. A jelentés szerint Maros-Torda pedig az etnikai viszonyok miatt is „más bánásmódban részesül”, ahol a magyarok részéről két irány alakult ki: egy románbarát (Bernády György vezetésével) és egy „magyarbarát” (Bedőék).²²

1922-re alakult meg a Magyar Néppárt és a Magyar Nemzeti Párt egyesüléséből a teljes romániai magyarság érdekvédelmi szervezete-ként fellépő Magyar Szövetség. A székelyföldi megyékben a Magyar Nemzeti Párt alapított megyei szervezeteket a választások előtt. A Magyar Szövetség utódjaként 1922. december 28-án jött létre az Országos Magyar Párt, amely az 1926–1937 közötti választásokon a magyarság legitim politikai érdekvédelmi szervezeteként próbált integrálódni a román politikai rendszerbe.²³

Szintén a magyarság nevében szerveződött az 1931-ben megalakult Magyar Gazdasági Szövetség, amely 1933-ban alakult át Magyar Kisgazdapárttá. Előbb mint gazdasági szervezet akart tevékenykedni, azonban már az 1932. júliusi választásokon a székelyföldi választókerületekben befutó helyeken szerepeltek a kormányzó Nemzeti Parasztpárt listáin. Ez a szervezet a 30-as években a legnagyobb kihívást jelentette az OMP székelyföldi magyar pozícióira, de azt igazán megtörnie nem sikerült.

A mindenkori román kormánypártok közül a legbefolyásosabb a Nemzeti Liberális Párt volt, amely két alkalommal töltött ki teljes kormányzati ciklust (1922–1926; 1933–1937). Ez a korabeli Romániában kivételnek számított. A később megalakult Nemzeti Parasztpárthoz hasonló támogatottsággal nem bírt, de a legbefolyásosabb volt a királyi udvarban, többször is kormányra kerülhetett. Az alkotmány szövegé-

20 *Jelentés az erdélyi magyarság jelenlegi politikai, egyházi, iskolai, közművelődési, társadalmi, gazdasági helyzetéről.* 1921. május 13. MNL OL K 63-3. cs.-27.t.-1921. 79–86. f.

21 A már csatlakozott Fáy József, Daniel Lajos, Szabó Gábor, Ébert András mellett ide sorolta Ugron Zoltánt és Ugron Ákost. Uo. 88. f.

22 Uo. 90–96. f.

23 György Béla: *A romániai Országos Magyar Párt története (1922–1938).* Csíkszereda, 2017, Pro-Print.

ben is szereplő egységes román nemzetállam megteremtése volt az egyik fő programpontjuk, gazdasági kérdésekben protekcionista politikát folytattak. Bázisuk főképp Ó-Románia területén volt, nagyipari és bankárkörökben élvezte a legmagasabb támogatottságot, de országos szinten a közigazgatási apparátusra is erős befolyást gyakorolt.²⁴

A 20-as években kormányképes erő volt az Alexandru Averescu vezette Néppárt. Azonban ők tulajdonképpen a liberálisok „váltópártjaként” működtek, két ízben kerültek kormányra, politikájuk pedig nem sokkal tért el a „Brătianu-doktrínától”. A 20-as években a párt erdélyi politikusok megnyerésével (Vasile Goldiș, Octavian Goga) szélesítette bázisát. A Magyar Párt 1923-ban a csucsai paktummal velük kötött politikai megegyezést, az 1926. májusi parlamenti választásokon közös listát állítottak.²⁵ Miután 1927-ben távoztak a kormányból, kispárttá váltak.

A volt kelet-magyarországi területeken még a dualizmus alatt a románság érdekvédelmi szervezeteként megalakult Román Nemzeti Párt volt a legbefolyásosabb. Az 1919. novemberi választások után a koalíciós kormány tagjai lettek, azonban a bukaresti liberális elit nyomására a király pár hónap után más kormányt nevezett ki. A regáti Parasztpárttal való pártegyesítés után létrejött a korszakban legnagyobb támogatással bíró Nemzeti Parasztpárt. Az általuk rendezett választásokat a korszakban a legtisztábbnak tartották. A gazdasági válság romániai begyűrűzésével népszerűségük megcsappant, emellett személyi ellentétek miatt kisebb csoportok („disszidensek”) is kiszakadtak, ezek általában szintén a parasztpárt megnevezést használták (Lupu-féle Parasztpárt, Radikális Parasztpárt, Demokrata Parasztpárt), de az 1935-ben Alexandru Vaida-Voevod vezetésével megalakult Román Front például nacionalista politikát folytatott.²⁶

A többi politikai párt nem számított kormányképes erőnek. Az 1937 decemberi választások után (9%-os választási eredménnyel) a király által rövid ideig kormányra hívott (az Octavian Goga Nemzeti Agrár-

24 Scurtu, Ioan (szerk.): *Istoria Românilor. Vol. VIII. România întregită (1918–1940)*. Bukarest, 2003, Editura Enciclopedică, 223–225.

25 A csucsai paktumról: Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*. Budapest. 1941, Stúdium. 47–49.; Bárdi Nándor: *Otthon és haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről*. Csíkszereda, 2013, Pro-Print, 114–128.

26 Scurtu, Ioan (szerk.): *Enciclopedia partidelor politice*. Bukarest, 2003, Meronia.

pártja és Alexandru C. Cuza Nemzeti Keresztény Védelmi Ligája egyesülése után létrejött) Nemzeti Keresztény Párt szélsőjobboldali, antiszemita programot hirdetett, Goga személye miatt bizonyos fokú népszerűsége a Maros megyei románság körében volt. A 30-as évekre megerősödött a Vasgárda, 1937-ben Mindent a Hazáért fedőszerv alatt a Székelyföldön is jelöltek állított, Maros megyében pedig számottevőbb támogatottságot is szerzett. A baloldali szervezetek közül a Szociáldemokrata Párt csekély befolyást tudott szerezni a régióban, a kommunisták fedőszerveként működő Munkás-Paraszt Blokk (vagy más néven Falusi és Városi Dolgozók Blokkja) Maros megyében tudta valamelyest megvetni a lábát. Feltehetően a székelyföldi megyék foglalkozási szerkezetéből kifolyólag néhány agrárprogramot hirdető román párt (mint a Constantin Argetoianu vezette Agrárunió, később Agrárpárt) Csík és Háromszék megyében 1933-ban tudott jelentősebb szavazatszámot összegyűjteni.

A királyi diktatúra alatt a politikai pártokat betiltották, az egyetlen legális szervezet az 1938. december 16-án, a „nemzeti szolidaritást” erősíteni hivatott Nemzeti Újjászületés Frontja volt.²⁷ A Fronton belül, majd a választások után a parlamentben a magyarság szervezeteként működött a Romániai Magyar Népközösség.²⁸

2. VÁLASZTÁSI KAMPÁNY, VISSZAÉLÉSEK

A választási kampányok szokványos menetrend szerint zajlottak. A jelöltlisták összeállítása után a politikai szervezetek a pártprogrammal együtt a jelöltek kampánykörutakon, kampánygyűléseken mutatták be. Igyekeztek a választókerület (megye) minél több településén, de legalább a megyeközpontban megjelenni. A székelyföldi települések közül Marosvásárhely mérete miatt is a politikusok nagyobb „felvonulási terepe” volt kampányidőszakban, a megyei listán szereplő jelöltek mellett olykor a pártvezérek is megjelentek.²⁹ Az Országos Magyar

27 Müller, Florin: *Metamorfoze ale politicului românesc 1938–1944*. Kolozsvár, 2015, Argonaut, 216–226., 236–275.

28 Bárdi: i. m., 433–437.; Horváth Sz. Ferenc: *Elutasítás és alkalmazkodás között. A romániai magyar kisebbségi elit stratégiai (1931–1940)*. Csíkszereda, 2007, Pro-Print, 219–237.; Már István: *A Romániai Magyar Népközösség. A romániai magyarság a királyi diktatúra időszakában (1938–1940)*. Kézirat, 2000. Jakabffy Elemér Alapítvány Kéziratgyűjtemény, K 778.

29 Az 1933-as választások ideje alatt többek közt Gheorghe Brătianu, Octavian Goga is leutazott. Marosvásárhely a politikusok középpontja lett. *Maros*, 1933. július 7.

Párt megyei tagozatai ünnepélyes, „népgyűléshangulatú” jelölógyűléseket tartottak. Az itt megejtett jelöléseket a kolozsvári központnak (Intézőbizottság) küldték el jóváhagyásképpen, amely több esetben felülírta a jelöltlistát.³⁰ A korszakban a jelöltlista élén (gyakorlatilag befutó helyen) ritkábban volt változás, oda a helyi politika meghatározó személyiségei kerültek, mint Szentkereszthy Béla Háromszéken és Pál Gábor Csík megyében, kiegészítve az OMP néhány meghatározó politikusával (a szenátori listán Gyárfás Elemér Csíkban, Sándor József Háromszéken, Balogh Artúr Udvarhelyen, az udvarhelyi képviselőlistát a pártelnök Bethlen György vezette, a 20-as években Maros megyében Bernády György volt a listavezető).

Fontos tömegbefolyásolási, mozgósító és a választóközönséget meggyőzni hivatott platform volt a sajtó. Csík, Háromszék és Udvarhely megyékben az etnikai arányok miatt is a magyar nyelvű sajtó volt túlsúlyban (*Csiki Lapok*, *Csiki Néplap* Csík megyében, *Székely Nép* Háromszéken, *Székely Közélet* Udvarhelyen; Maros megyei lap volt a *Székely Napló*, *Székelyföld*, *Maros*, de a magasabb számú román lakosság miatt itt elterjedtebb volt a román sajtó), ezek döntő többsége pedig az Országos Magyar Pártot támogatta. Néha magyar nyelvű kormánytámogató lapok (pl. *Háromszéki Lapok*) is megjelentek.³¹ A legfontosabb, magát a Magyar Párttal szemben pozicionáló magyar nyelvű lap Székelyudvarhelyen jelent meg, amelyet a város egyik legellentmondásosabb figurája, Réthy Imre vezetett. 1928-ban a Magyar Néppárt, 1931-ben a Magyar Demokrata Párt, majd a Magyar Gazdasági Szövetség/Kisgazdapárt udvarhelyi tagozatait szervezte.³² Az OMP-közei *Székely Közélet* és a *Hargita* a kampányidőszakon kívül is folyamatosan támadták egymást. Előbbi renegát, áruló csoportosulásnak

30 Az 1927-es választásokra a csiki OMP képviselőlistájára László Dezső, Willer József és Meskó Miklóst, a szenátusi listákra Gyárfás Elemért és Görög Joachimot jelölték. Az OMP központja Meskót Bartha Ignáccal váltotta fel. Csíkvármegye magyarságának jelölése a július 7-i képviselő és július 10–12-iki szenátorválasztásra. *Csiki Lapok*, 1927. július 7.

31 Nagy Éva: A Háromszék megyében lezajlott választások tanulságai (1919–1939). In Novák Csaba Zoltán (szerk.): *Elitek Háromszéken a 19–20. században. A politikai, gazdasági, egyházi és kulturális szereplők. Tanulmányok*. Csíkszereda, 2015, Háromszék Vármegye – Pro-Print, 257.

32 Gidó Csaba: Udvarhely megye közigazgatás-története impériumváltástól impériumváltásig (1918–1940). In Kolumbán Zsuzsánna – Róth András Lajos (szerk.): *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XIV.* Székelyudvarhely. 2015, 251–256.

tekintette a másikat, míg Réthyék megkérdőjelezték az OMP kizárólagos szerepét a magyarságon belül, önző, saját „bankár-, uzsorás-, nagybirtokos érdekeiket” követő „bankigazgatóknak”, élőködőknek írták le őket.³³

A magyar többségű megyékben a többégi (román) pártok magyar nyelvű plakátokat is készítettek. Míg az OMP nemzetkisebbségi érdekvédelmi szervezetként a magyar etnikum nevében fogalmazta meg programját (gyulafehérvári határozatok alkalmazása; kisebbségi jogok alkotmányjogi garantálása; kisebbségi oktatás biztosítása, annak állami támogatása), a többségi román pártok főleg jóléti, profiljuknak megfelelő, általánosabb ígéretekkel próbálták a szavazókat megnyerni. Az 1932. júliusi parlamenti választások kampányáról a *Brassói Lapok* szerkesztője „riportkörúton” járva számolt be némileg ironikus hangnemben: „*elegáns sportkocsik szaladgálják be a lerongyolódott székey falvakat és a hirdetési táblákon, kerítéseken, oszlopokon, falakon már virulnak a választói harc színes virágai: a plakátok, melyek szerint a Székelyföldön bizonyos esetekben azonnal megindul a tej és méz folydogálása.*”³⁴ A demagóg üzenetek sem hiányoztak, például a kamatellenes liga (hivatalos nevén Demokrata Parasztpárt) teljes kamat- és adósságelengedést ígért és csupán 20-30 lejes díj ellenében már párttagként lehetett harcolni az „ügyért”. Csíkszeredában „plakát-Bábel” uralkodott, amelyet „*természetesen a kormánypárt vezet. A villanypóznák, útszéli fák, kerítések és házak oldalai mind tele vannak a kormány és a vele szövetszerezett Gazdasági Egyesület magyar nyelvű plakátjaival. Még a fák ágairól is ízetlen kormánypárti kortesversek lógnak.*”³⁵

33 „A renegátok azt hirdetik a falvakon, hogy a Magyar Párt kétfelé szakadt s ők is magyarpártiak. Ez hazugság, amit csak azért találtak ki, hogy a maguk fajárulását ezzel takargassák és indokolják. (...). Ha ebből a szervezetéből egy-két hitvány áruló kiválik: az csak nekik baj, mert ezzel örök szegényfoltot hoznak nevükre! Ne higgyetek nekik!” *Székely Közélet*, 1932. július 15. 1.; „Már pedig a magyar párt elnevezésű politikai alakulat a jelen viszonyokat nem értő, s a múlt eszközeivel dolgozó mágnások, bankárok, ügyvédek, papok és nagybirtokosok csoportját mutatja az élen, kiknek eddigi működése is ezen osztályok ízlését, gondolatát és érdekeinek védelmét tükröztette vissza.” *Magyarság és magyar párt. Hargita*, 1928. október 11. 1.

34 Kis riport a választási front udvarhelymegyei szakaszáról. *Brassói Lapok*, 1932. július 9. 3.

35 A kampánnyal a vendéglősök kevésbé voltak elégedettek, mivel a „tokányoztatás és itatás” akkor elmaradt. *Brassói Lapok*, 1932. július 9. 3.

A választási kampány alatt és a szavazás napján a kormány gyakran beavatkozott a választás lefolyásába. A megyék élén álló prefektusokat nem szakmai, hanem politikai alapon nevezték ki. Minden kormányváltás után az előző kabinet által kinevezett prefektusokat saját embereikre cserélték, ha szükségesnek tartották, akkor a közigazgatási elit közül a fontosabb pozícióban levőket is, valamint gyakran feloszlatták a választott vagy időközi megyei és helyi tanácsokat, és lojálisabb tagokkal újat alakítottak. A választói névjegyzékek összeállításánál, választói igazolványok kiállításánál a polgármestereknek, jegyzőknek kulcsszerepük volt, állásvesztéstől tartva időnként a kormánypárt érdekeinek megfelelően nem végezték el kellőképp az összeállítást. Az ellenzéki pártok kampányrendezvényeit prefektusi engedélyhez köthették, azokat rendvédelmi erőkkkel megfigyeltették, ellenzéki jelölteket, párttagokat, korteseket letartóztattak, miközben a kormánypárti propagandát nem akadályozták.³⁶ A megyei választási bizottságokat bírók vezették, ők hitelesítették a választói igazolványokat, fogadták el a jelöléseket, összesítették a szavazatokat stb. Annak ellenére, hogy az alkotmány kimondta a magisztrátusok elmozdíthatatlanságának elvét, a választások idejére többször megváltoztatták a megyei igazságszolgáltatási kar összetételét, a nem megbízható bírókat ideiglenesen elhelyezték, lojális emberekkel váltva fel őket.³⁷ Udvarhely megyében az 1927-es és 1931-es választások alatt a bírókat bírójelöltekre cserélték, akik Vespasian Pella kormánypárti szenátorjelölt fia bizottságához voltak vizsgára beosztva.³⁸

A kívánt választási eredményt több manipulációs technika bevetésével próbálták elérni. Az 1919–1926 közötti időszakban az egyéni kerületi választási rendszerben leggyakoribb formája az ellenzéki jelölések visszautasítása volt. Ennek legkiemelkedőbb példája az 1922 márciusi Nemzeti Liberális Párt által szervezett választás, amikor a négy székelyföldi megye választókerületének többségében a Magyar Szövetség jelöléseit nem fogadták el, emellett a választói névjegyzékek hiányossága miatt a választójogosultak többsége eleve nem szavazha-

36 Radu, Sorin: *Electoralul din România în anii democrației parlamentare (1919–1937)*. Iași, 2004, Institutul European, 231–256.

37 Radu: i. m., 256–262.

38 Willer József kamarai beszéde az udvarhelyi választások tárgyában. *Magyar Kisebbség*, 1927. 6. sz. 586. „Választottunk”. *Magyar Kisebbség*, 1931. 12. sz. 436.

tott.³⁹ Az 1923. és 1925. évi csíki pótszenátorválasztásokkor a mandátumot „urnalopással”, a Magyar Párt kampányának ellehetetlenítésével és a közigazgatási vezetők segítségével biztosították.⁴⁰ Az egységesített törvény bevezetése után a jelölés-visszautasítás ritka volt (és inkább a kommunista fedőszervet érintette), a választási prémium pedig relatív többséggel is lehetővé tette a parlamenti többség megszerzését.

A lebonyolításban kulcsszerepük volt a rendvédelmi szervezeteknek (rendőrség, csendőrség), melyeket a rend biztosítása mellett befolyásolási céllal is bevetettek a választások alatt. Kampányidőszakban az ellenzéki rendezvények megakadályozását vezényelték le, letartóztatással, tömegoszlattal. A jelöltek, kortesek mozgásszabadságát korlátozták, adott esetben teljes falvakat zártak le. A szavazás napján a feltételezett ellenzéki szavazók választói igazolványát elvették, ezekkel kormánypárti aktivisták leszavazhattak, illetve a szavazóközpontban lassították a helységbe jutást, ami a választói részvétel csökkenését eredményezte.⁴¹ Az 1927-es választások alatt Csík megye 56 községében nem engedték a Magyar Párt kampányrendezvényeit megtartani, Csíkszeredában pedig a megjelent tömeg nagy részét feloszlatták. A szavazóhelyiségben a prefektus jelenlétében az ellenzéki biztosokat fenyegették, a vidéki szavazóközrzetekben több helyen (Csíkszentmárton, Gyergyóditró, Gyergyóalfalu) letartóztatták vagy eltávolították őket.⁴² Háromszéken egyetlen szavazóközrzetben sem volt magyar párti bizalmi, Udvarhely megyében a legtöbb helyen a szavazatszámlláláskor a legtöbb magyar biztost eltávolították.⁴³

Az esetek többségében a hatóságok, ha békésebb módon nem sikerült, a választók demobilizációját erőszakos módszerekkel is elősegítették. Állandó eszköz volt az ismert ellenzéki személyek (jelöltek, párttagok, bizalmi férfiak) szabadságának korlátozása (letartóztatások, tetteleges-

39 A képviselőválasztásokon Csík megyében a román többségű gyergyótölgyesi választókerület kivételével csak a kormánypárti jelöltek vettek részt, Udvarhely megyében ellenjelölt nélkül csak a PNL jelöltjei kaptak mandátumot, Háromszéken a kézdivásárhelyi kerületben megismételt szavazáson hozták be jelöltjüket. Maros megyében 3 magyar jelölt indulhatott. Marosvásárhelyen a hiányos választói névjegyzékek, a szászrégeni kerületben a román többség miatt esélytelenek voltak. A szenátorválasztásokon csak Udvarhelyen fogadták el a Magyar Szövetség programjával fellépő jelöltet. *Monitorul Oficial*, 1922/279. 280., 283. sz.

40 Jakabffy Elemér: A csíki választás. In *Magyar Kisebbség*, 1925/4. sz. 325–326.

41 Radu: i. m., 287.

42 A mandátumok igazolásához (1.). *Magyar Kisebbség*, 1927/16 sz. 560.

43 A mandátumok igazolásához (3.). *Magyar Kisebbség*, 1927/18. sz. 661–668.

ség). Az erőszakos cselekmények egyik legkirívóbb esete a Pál Gábor csíkszeredai háza elleni 1927-es támadás volt. Éjszaka 1 órakor Mauser-fegyverekkel sorozatlövéseket adtak le, miközben Pál Gábor és Willer József magyar párti jelöltek bent tartózkodtak. A tettesek nem kerültek elő, Pál a csendőrökre gyanakodott.⁴⁴ Tragikus kimenetelű incidens történt az 1937. decemberi választásokkor a Maros megyei Nyárádmagyaróson, amikor a csendőrség – miután a kordonokkal megállított magyar szavazók nyugtalankodni kezdtek – a tömegbe lőtt, halálos balesetet okozva.⁴⁵ Az állami alkalmazottak (rendőrök, csendőrök, közigazgatási apparátus) eleget téve a kormányutasításnak (kért szavazatomennyiség biztosítása), tartva az állásvesztéstől, kormányutasításra befolyásolták a választásokat. Ritkábban, de a választók is követtek el erőszakos cselekményeket. 1928-ban, az oltszemi szavazóközterben (Háromszék) alkoholos befolyás alatt álló szavazók az ott tartózkodó csendőröket, szavazóbiztosokat verték meg.⁴⁶

A többszintű választási csalások miatt a választási eredmények a korabeli romániai társadalom politikai preferenciáit ritkán tükrözik, inkább „választási táncnak”⁴⁷ tűnnek. Az 1926. májusi választáson a Magyar Párt jelöltjei a kormánypárt listáján szerepeltek, ezért a magyar nemzetiségű szavazókat nem akadályozták, ezzel szemben a Nemzeti Liberális Párt (1927, 1933, 1937) és a szakértői kormányként fellépő Nemzeti Unió (1931) alatt erősebben beavatkoztak a lebonyolításba. Az összes választás közül a nemzeti parasztpárti kormány által két alkalommal megrendezett 1928 decemberit és 1932 júliusit már a korszakban is a legszabadabbnak tartották.

3. VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEK

A választási eredményeket három részre bontva kísérlem meg elemezni. Ez a rendezőelv kronologikussága mellett inkább a választási rendszer változásai miatt kézenfekvőbb.

44 A mandátumok igazolásához (1.). *Magyar Kisebbség*, 16. sz. 1926, 561. *Csiki Lapok*, 1927. július 10. Pál Gábor: *Emlékeimből*. Csíkszereda, 1961. (Kézirat). 45.

45 Míkó: i. m., 195.; Radu: i. m., 303. Míkó a könyvében 2 halálesetet említ, Radu a Belügyminisztériumnak készített jelentésre hivatkozva 1 halálesetről és 14 súlyos sérülésről beszél.

46 Toth Szilárd: *Partidul Maghiar și problema minorității maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică*. Kolozsvár, 2008, Argonaut, 41–50.

47 Dogan: i. m., 5.

3.1. 1919–1926

1926-ig a választást lebonyolítók monopolhelyzetben voltak a Székelyföldön. 1919-ben a Kormányzótanács szervezte meg Erdélyben a világháború utáni első választást, ekkor az Erdélyi Román Nemzeti Párt és a rendszerbe integrálódni akaró magyar jelöltek szereztek itt mandátumot. Ugyanekkor az itteni magyarság túlnyomó többsége a választói névjegyzékekbe fel sem iratkozott, gond nélkül be lehetett hozni a jelölteket. Párt vagy szervezet nem állt a háttérükben, összesen 12 parlamenti helyet szereztek (8 képviselő, 4 szenátor)⁴⁸ kizárólag olyan kerületekben, ahol ellenjelölt nem indult. A Parlamenti Blokk kormányának bukása (1920. március 17.) után a csoport székelyföldi része átlépett az új kormányt alakító Néppártba és ellenjelölt nélküli kerületekben szereztek parlamenti mandátumot.⁴⁹

1922-ben a Nemzeti Liberális Párt, amellet, hogy a hiányos választói névjegyzékeket nem igazította ki⁵⁰, néhány helyen ellenjelöltet sem engedett indulni, ahol mégis, mint a kézdivásárhelyi kerületben, megismételt szavazáson behozta a saját jelöltjét. Udvarhely és Csík megyékben a magyar jelöltek indulását teljesen megakadályozták, választást csak a román többségű gyergyótölgyesi kerületben tartottak, és kizárólag saját vagy a támogatásukat bíró jelöltek jutottak be.⁵¹ Háromszék megyében a sepsiszentgyörgyi és nagyajtai kerületekben a

48 Székelyföldi választókerületekből jutottak be: Képviselőház: Ürmösi Maurer Béla (Gyergyószentmiklós), Fekete András (Kézdivásárhely), Morvay Endre (Kovácsna), Fáy József (Udvarhely), Szabó Gábor (Udvarhely), Pető Mózes (Udvarhely); Szenátus: Truppel Győző (Parajd), báró Daniel Lajos (Székelyudvarhely), Herepei Iván (Kézdivásárhely). *Monitorul Oficial: Desbaterile Adunării Deputaților*. 1919. november 23. *Monitorul Oficial: Desbaterile Adunării Deputaților*. 1919. november 26. *Monitorul Oficial: Desbaterile Senatului României*. 1919. november 27.

49 A Néppárt listáján mandátumot szereztek: Képviselőház: Szabó Gábor, Fáy József, Pető Mózes (Udvarhely), Fekete András (Kézdivásárhely); Szenátus: Morvay Endre (Háromszék), Daniel Lajos (Székelyudvarhely). *Monitorul Oficial*, 1920. június 17., *Monitorul Oficial: Desbaterile Adunării Deputaților* 1920. június 26. *Monitorul Oficial: Desbaterile Senatului României* 1920. június 26.

50 Például Marosvásárhelyen összesen 2393 szavazójogosult szerepelt a listákon. A székelyföldi megyékben döntő többségben a magyar lakosság maradt ki a listákról.

51 Udvarhely megyében: Székelyudvarhelyről Constantin Tănăsescu, a homoródi kerületből Andrei Poza mint PNL-jelöltek, a székelykeresztúri körzetből Kiss Géza függetlenként, de liberális támogatással. *Monitorul Oficial*, 279. sz. 1922. március 14. Csík megyében a csíkszeredai kerületből Ștefan Bogdan bukaresti egyetemi tanár, a gyergyószentmiklósi kerületből Ernyei Árpád, rövid ideig Csík megyei prefektus ellenjelölt nélkül nyerték el a mandátumot. A gyergyótölgyesi kerületben 200 szavazattal szerzett többit a PNL jelöltje. *Monitorul Oficial*, 1922. március 12.

liberális és nemzeti párti jelöltek vettek részt a választáson, a kézdivásárhelyi kerületben megismételt szavazás után a Magyar Szövetség jelöltjével szemben a liberális győzött.⁵² Maros megyében a nagyernyei és nyárádszeredai kerületek kivételével mindenhol a liberálisok nyertek.⁵³ Az öt szenátori mandátum közül (Csíkszereda, Marosvásárhely, Szászrégen, Kézdivásárhely, Székelyudvarhely) kettő kivételével mindegyiket a kormánypárt nyerte meg.⁵⁴ A kormánypárt székelyföldi mandátumainak száma 1926-ig tovább nőtt, Jósika Samu halála után (1923) két pótválasztást is rendeztek Csík megyében. Mindkét alkalommal a Liberális Párt saját jelöltjét hozta be (Szőcs Géza 1923-ban, Iuliu Florea 1925-ben).

3.2. 1926–1937

Az egységesített választási törvény következtében a székelyföldi választókerületek a közepes vagy kis kategóriákba tartoztak. A képviselőházi mandátumok közül Maros megyére 6, Udvarhelyre 4, Csík és Háromszékre 3–3 jutott, a szenátusba a 2 marosi mandátum mellett a magyar többségű székely megyék 1–1-et választottak.⁵⁵ A férfiakra érvényes általános választójog bevezetésével a négy megye összlakosságának negyede jutott szavazati joghoz a képviselőválasztásokon.⁵⁶ Az alábbi táblázatban az 1930. évi népszámlálás adatait⁵⁷ felhasználva összesítettem a választójogosultakat, összevetve az 1931. parlamenti

52 *Monitorul Oficial*, 1922. március 14. 280. sz. *Monitorul Oficial*, 1922. március 21. 286. sz.

53 Nyárádszeredán a Magyar Szövetség jelöltjeként Bernády György nyert, a marosvásárhelyi kerületben Tóthfalusi József, a szászrégeniben Szimonisz László voltak magyar jelöltek.

54 Háromszéken a liberális jelöltet Balázs Ernő győzte le, aki függetlenként indult, de a Magyar Szövetség támogatása nélkül. Székelyudvarhelyen Pál István MSZ-jelölt tudott győzni. A Maros és Csík megyei mandátumokat a PNL vitte.

55 Minimális abszolút többséggel (50%+1) Csík, Háromszék és Udvarhely megyékben 2, Maros megyében 3 mandátumot lehetett megszerezni. A teljes mandátumok megszerzéséhez a 3 mandátumú Csík és Háromszék megyékben 83–84%, a négy mandátumú Udvarhely megyében 87–88%, Maros megyében 91–92%-ot kellett megszerezni.

56 A képviselőházi választásokon a 21., az általános szenátorválasztásokon a 40. életévet betöltött férfiak szavazhattak. Ez körülből a képviselőválasztásokon szavazati joggal rendelkezők felének felelt meg. A tanácsstagok általi szenátorválasztásokon a választott községi, városi és megyei tanácsstagoknak volt szavazati joguk. Utóbbi kategória jogosultjainak száma változó volt, mivel a helyhatósági választások után alakult tanácsokat gyakran ideiglenes bizottságokra cserélték.

57 *Recensământul general al populației României din decembrie 1930. Vol. 3. Neam, limbă maternă, religie*. Bukarest, 1938, Institutul Central de Statistică.

választások használta választói névjegyzékek adataival. A két adat közötti eltérés egyik oka a választások idejére kiadott belügyminiszteri rendelet, amely az 1929–1930-as névjegyzékekkel rendezte meg a szavazást.⁵⁸

Megye	Népszámlálás (fő)	Névjegyzék (fő)	Összlakosság (fő)	%	Magyarok aránya (%)	Románok aránya (%)	Németek aránya (%)	Zsidók aránya (%)
Csík	38 168	38 608	145 806	26,47	82,7	14,4	0,3	1,6
Háromszék	37 361	36 034	136 122	26,47	80,4	16,0	0,6	0,5
Maros	75 055	72 033	289 546	24,87	42,6	45,8	3,9	0,1
Udvarhely	34 827	33 675	130 282	25,84	91,6	4,9	0,4	1,0

1. táblázat. Választójogosultak (képviselőház) és nemzetiségi arány⁵⁹

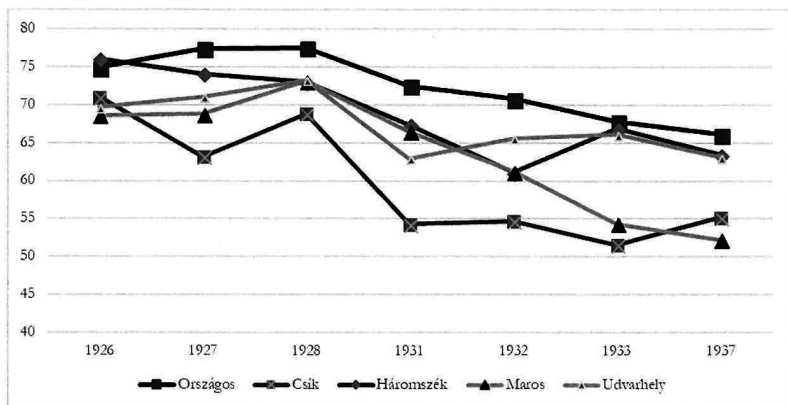
Összehasonlítva a székelyföldi és az országos választási részvételt, az látható, hogy egy kivétellel (Háromszék, 1926) a négy megye lakossága kisebb arányban szavazott le. A választási részvételi adatokat a többszöri kormányzati beavatkozás miatt azonban fenntartásokkal kell kezelni. Az alacsonyabb választási kedv mellett a kormánypárt a közigazgatási, valamint a rendvédelmi szervek felhasználásával többször demobilizálta a választóközönséget (a választói névjegyzékek kiigazításának elmaradása, választói igazolványok elkobzása, szavazás akadályoztatása).

Az országos választási részvétel 66% és 77,5% között mozgott, a legmagasabb 1928-ban, a legalacsonyabb 1937-ben volt.⁶⁰ Ehhez képest Háromszéken 1926-ban 76%, Csíkban szintén 1926-ban 71%, Maros és Udvarhely megyékben 1928-ban 73% volt a legmagasabb részvétel. Az országos trendhez hasonlóan, a 30-as években ezekben a megyékben is alacsonyabb volt a szavazók száma, Csíkban 51–55% köztí sávban, Háromszéken és Udvarhelyen 61–66% közt változott, Maros megyében pedig nagyobb mértékű (10%) volt a csökkenés.

58 Fritz László: A Iorga-kormány 1931. évi parlamenti választása. In *Magyar Kisebbség*, 1931. május 16. 10. sz. 511.

59 Recensământul: i. m. In *Monitorul Oficial*, 1931. június 10. 131. sz.

60 Radu: i. m., 94.

1. ábra. Választási részvétel a képviselőválasztásokon (1926–1937)⁶¹

Az 1926-os választásokon a Néppárt-OMP közötti választási szövetség révén (az OMP jelöltjei a Néppárt listáin szerepeltek) borítékolható volt a győztes kiléte. A négy megye magyar etnikai szavazóbázisát mozgósítva, a három magyar többségű megyében az összes mandátumot a közös lista szerezte meg. A vegyes lakosságú Maros megyében a románság körében a Román Nemzeti Párt volt a népszerűbb, valamint az országos átlagukon felüli szavazatot szerzett a Munkás-Paraszt Blokk. Az OMP a négy megye 16 képviselői mandátumából 9-et, a 9 szenátori mandátumából 7-et szerzett meg. Ez a teljes korszakban a legjobb eredménye volt.⁶²

Az Averescu-kormányzat egy évig maradt hatalmon, az azt követő tíz évre pedig hat választás jutott. A választási eredményeket tekintve a négy megyében, amellett, hogy az Országos Magyar Pártnak biztos mandátumot hozó kerületeknek számítottak, más-más tendenciák figyelhetők meg. Míg Csík és Háromszék megyékben az OMP a választások többségében képes volt az abszolút többséget vagy 50% körüli eredményt elérni, Maros viszonylag stabil, 18–30% közötti eredményt tudott hozni. A fennmaradó öt mandátumon a többi párt

61 Uo.: *Monitorul Oficial*, 1926. június 4. 122. sz.; *Monitorul Oficial*, 1927. július 14. 153. sz.; *Monitorul Oficial*, 1928. december 19. 283. sz.; 1931. június 10. 131. sz.; *Monitorul Oficial*, 1932. július 26. 173. sz.; *Monitorul Oficial*, 1933. december 29. 300. sz.; *Monitorul Oficial*, 1937. december 30. 301. sz.

62 *Monitorul Oficial*, 1926/23. sz. 124.

osztozott. Udvarhely megyében, ahol a magyarság aránya a 90%-ot is meghaladta, a nagyobb hatósági beavatkozás miatt is az egymást követő választások eredményei között nagyobb eltérések voltak.

E 11 év választását hármás: kormánypárti-OMP-más párt viszonyrendszerben mutatja be az alábbi táblázat. A 20-as években Maros megyén kívül a szavazatok 90%-án a kormánypárt és az OMP osztozott. A 30-as években jelentősen megnőtt a más pártokra történő átszavazás, ami a pártrendszer töredezettsége mellett a nagyobb pártokból való választói kiábrándulással magyarázható.⁶³ A kormánypárton és a Magyar Párton kívül ezekben a megyékben néhány agrárprogrammal fellépő csoport (Agrárunió/Agarpárt; Nemzeti Agarpárt) mellett a kommunisták fedőszerve (Munkás-Paraszt Blokk 1931-ben), majd a 30-as évek közepétől a Vasgárda (Maros megyében) szerzett nagyobb (5% fölötti) támogatást. Az 1928-as választáshoz hasonlóan a Nemzeti Parasztpárt által lebonyolított 1932. júliusi szavazáskor az OMP a három magyar többségű megyében a szavazatok abszolút többségét húsz százalékos szavazatcsökkenéssel szerezte meg, mandátumokban azonban az eredmény azonos volt. Az is látható, hogy a Liberális Párt által bevetett gépezet hatékonysága kevésbé működött.

Év	Csík			Háromszék			Maros			Udvarhely		
	KP ⁶⁴	OMP	MP	KP	OMP	MP	KP	OMP	MP	KP	OMP	MP
1926	97,79	-	1,23	91,67	-	7,14	60,27	-	23,62	92,94	-	6,14
1927	29,8	59,22	8,26	75,8	14,3	7,40	40,57	18,52	38,88	79,55	12,37	7,02
1928	11,7	78,57	8,42	17,67	76,14	3,66	58,80	26,23	13,50	21,15	70,85	4,31
1931	31,17	46,80	19,57	23,83	50	21,42	30,11	26,83	40,02	58,30	18,88	20,96
1932	18,32	53,10	26,14	13,43	50,37	34,15	38,80	30,75	26,99	29,73	51,53	16,13
1933	32,82	40,56	25,06	26,88	43,58	28,43	35,65	24,49	37,98	66,22	21,10	11,61
1937	21,30	53,07	24,79	18,51	55,48	25,12	25,61	26,49	47,00	43,64	34,97	20,49

2. táblázat. Választási eredmények
kormánypárt-OMP-más párt viszonyrendszerében (%)⁶⁵

63 Scurtu, Ioan (szerk.): *Istoria...* i. m., 338–362.

64 Kormánypártok. 1926: Néppárt. 1927: Nemzeti Liberális Párt. 1928: Nemzeti Parasztpárt. 1931: Nemzeti Unió. 1932: Nemzeti Parasztpárt. 1933: Nemzeti Liberális Párt. 1937: Nemzeti Liberális Párt.

65 *Monitorul Oficial*, 1926. június 4. 122. sz.; *Monitorul Oficial*, 1927. július 14. 153. sz.; *Monitorul Oficial*, 1928. december 19. 283. sz.; *Monitorul Oficial*, 1931. június 10. 131. sz.; *Monitorul Oficial*, 1932. július 26. 173. sz.; *Monitorul Oficial*, 1933. december 29. 300. sz.; *Monitorul Oficial*, 1937. december 30. 301. sz.

A székelyföldi lakosság politikai opcióinak felrajzolásához módszer-tani szempontból a két „szabad” választás, az 1928-as és 1932-es képviselõválasztási eredményekbõl lehet kiindulni, a választások sajtó-visszhangja is elenyészõ visszaélésekrõl számolt be.

Év	Csík		Háromszék		Maros		Udvarhely	
	1928 (%)	1932 (%)	1928 (%)	1932 (%)	1928 (%)	1932 (%)	1928 (%)	1932 (%)
OMP	78,57	53,1	76,14	50,37	26,23	30,75	70,85	53,10
Nemzeti Paraszpárt	11,7	18,32	17,67	13,43	58,80	38,80	21,15	29,73
Nemzeti Liberális Párt	0,38	4,97	1,17	4,38	0,85	3,98	0,82	1,73
Parasztpárt	1,22	5,54	-	3,2	-	-	-	2,76
Néppárt	3,22	9,46	2,49	1,65	3,03	-	0,75	0,62
Munkás-Paraszt Blokk	3,6	-	-	1,76	9,62	-	2,74	-
Zsidó Párt	-	1,58	-	-	-	3,18	-	-
Konzervatív Párt	-	2,91	-	-	-	1,46	-	-
PNL-Gh.Br.	-	1,68	-	6,95	-	3,13	-	1,68
Nemzeti Agrár Párt	-	-	-	2,52	-	10,78	-	1,78
Nemzeti Unió	-	-	-	3,10	-	4,46	-	-
Szociáldemokrata Párt	-	-	-	2,86	-	-	-	-
Független szocialisták	-	-	-	7,15	-	-	-	-
Nemzeti Keresztény Védelem Ligája	-	-	-	0,58	-	-	-	-
Demokrata Parasztpárt	-	-	-	-	-	-	-	6,11
Választási részvétel	68,83	54,68	72,98	61,11	73,14	61,18	73,27	65,62

3. táblázat. Képviselõválasztási eredmények (1928, 1932)⁶⁶

66 *Monitorul Oficial*, 1928. december 19. 283. sz.; *Monitorul Oficial*, 1932. július 26. 173. sz.

Az 1928-as választási manipulációk nélküli szavazáson az OMP a három magyar többségű megyében Udvarhely kivételével a szavazatok háromnegyedét szerezte meg. 1932-re Maros megyén kívül a Magyar Párt szavazótábora jelentősen csökkent, ennek ellenére mandátumok tekintetében ugyanazt az eredményt tudta hozni, Csík, Háromszék és Udvarhely megyékben két, Maros megyében egy képviselői helyet szerezve. A Nemzeti Parasztpárt Csík és Udvarhely megyékben növelte befolyását, a vele közös listán szereplő Magyar Gazdasági Szövetség ebben a két megyében volt a legerősebb (Réthy által Székelyudvarhelyen, Makkay Domokos révén Gyergyószentmiklóson), Háromszéken kevésbé szereztek befolyást. A választási részvétel csökkenése magyarázható a magyar szavazóbázis növekvő érdektelenségével, a parlamentáris rendszer jellegével, valamint az addig tapasztalt gyakori választási erőszakkal. Míg 1928-ban Csík és Háromszék megyékben az OMP szavazati aránya majdnem pontosan ugyanannyi, mint a népszámlálások szerinti magyar etnikai arány, addig 1932-ben 10%-nyi részvételi csökkenés mellett 20%-kal apadt a szavazatok révén mérhető támogatottság.

A harmincas évek politikai töredezettsége következtében a megyében benyújtott listák száma jelentős növekedésnek indult. Udvarhely megyében a választási demagógiával élő Demokrata Parasztpártra (közismertebb nevén a Kamatellenes Liga), Háromszéken egy független szocialista csoport, valamint a „disszidens” liberálisokra, Csíkban a Néppártra szavaztak többen. Ábrahám József (az OMP egyik Csík megyei exponense) a Magyar Pártra leadott szavazatok apadását annak a román pártokkal szembeni kevésbé intenzíven folytatott „választási propagandájával”, a választási visszaélések miatti „emlékekkel” magyarázta.⁶⁷ A Néppártra leadott szokatlanul magas Csík megyei szavazatok szerint a konverziós törvény (a mezőgazdasági adósságokat részben elengedő jogszabály) iránti hála magyarázhatja.⁶⁸

67 „Hogy a képviselői választások a magyar pártra miért nem kielégítőek, annak oka részben a propaganda teljes hiánya a román pártok lenyűgöző túlekedésével szemben, továbbá az annyiszor ismétlődő választások súlyos kellemetlenségeire való visszaemlékezések, amelyek sok választót megfontolásra késztetnek, hogy szavazási kötelezettségüknek kívánatos-e eleget tenni”. Ábrahám József: Választási tanulságok. In *Csiki Néplap*, 1932. július 27. sz. 1.

68 A konverziós törvény Constantin Argetoianu nevéhez fűződik, aki ekkor a Néppárttal vett részt közösen a választásokon. Scurtu: *Istoria...* i. m., 305.

Maros megyében az átszavazás egyik haszonélvezője a Munkás-Paraszt Blokk volt, amely a négy megye közül itt tudhatta maga mögött a legnagyobb bázist, emellett a megyei magyar elit sem lépett fel mindig egységesen, Bernády György az OMP-n belül többször a vezetőséggel szembeni álláspontot képviselt. Udvarhely megyében a másik két magyar többségű megyéhez hasonló helyzet látható, emellett 1928-tól folyamatosan részt vett (többnyire parasztpárti listán) a magát az OMP-vel szembehelyező Réthy-csoport. Az 1931-ben alakult Magyar Gazdasági Szövetség nevében mindhárom megyében voltak jelöltek a Nemzeti Parasztpárt listáin, ez Csík és Udvarhely megyékben növelte a Parasztpárt szavazótáborát, Háromszéken csökkent. A kormánypárt országosan éppen csak átlépte a választási prémiumhoz szükséges arányt (40,30%). A magyar többségű megyékből a Nemzeti Parasztpárra leadott szavazatok aránya az országos 0,45%-át jelentette, tulajdonképpen ezek nélkül a prémiumot sem szerezhették volna meg.

A székelyföldi választásokkal kapcsolatban az egyik kulcskérdés a magyar lakosság átszavazási aránya. A választási csalások, valamint megbízható források hiányában pontos választ erre (még) nem lehet adni. Az 1928-as választások alapján a magyarok átszavazási aránya Csík és Háromszék megyében alacsony volt, Udvarhely megyében valamivel magasabb (becsülve 15-20%, a kormánypártra, mely magyar jelölteket is indított), Maros megyében feltehetően az alapból alacsony magyar részvétel mellett a kommunistákra szavazhattak át. 1932-ben az OMP mellett éppen átlépte az abszolút többséghez szükséges küszöböt, a magyar jelöltekkel is fellépő kormánypárt mellett megnőtt az ellenzéki csoportok megyei támogatottsága is. A tartósan csökkenő magyar választási részvétel mellett ezt befolyásolhatta a világgazdasági válság romániai begyűrűzése, ennek a Nemzeti Parasztpárt népszerűségvesztése mellett egyik következménye az agrárpogrammal fellépő pártok megjelenése volt, amelyek a Székelyföldön az országos átlagukat meghaladó szavazatot szereztek.⁶⁹

Az általános szenátorválasztásokra érvényes rendelkezés miatt, miszerint a relatív többséget szerzett csoport kapta az összes megyei

69 1933-ban Csík, Háromszék megyékben ezen pártok (pl. Agrárunió, Radikális Parasztpárt, Parasztpárt) 15%-ot szereztek. Udvarhelyen az újra kormányra került PNL újra „túlnyerte magát”, Maros megyében a románság körében a Goga vezette szélsőjobboldali Nemzeti Agrárpárt tört előre.

mandátumot, a kormányzati beavatkozás kevésbé működött. Csík megyében mindig az OMP szerezte a mandátumot, Háromszéken egyszer, Udvarhelyen kétszer (lásd Pella-eset) tudta a kormány saját jelöltjét behozni. Maros megyében az összes alkalommal a kormánypárti jelölt jött ki győztesnek. A tanácsstagok kollégiumában ez két okból is másképp működött. Itt eleve a választójogosultak száma alacsony volt, őket név szerint is beazonosíthatták, valamint a választott tanácsok feloszlásával a jogosultak körét is kontrollálni lehetett. Ebben a kategóriában csak 1926-ban és 1928-ban nem avatkoztak be. A 30-as években többnyire ideiglenes bizottságok⁷⁰ működtek, emiatt a jogosultak köre is jóval alacsonyabb volt.

Év	Általános				Tanácsstagok			
	Csik	Háromszék	Maros	Udvarhely	Csik	Háromszék	Maros	Udvarhely
1926	OMP	OMP	Néppárt + OMP	OMP	OMP	OMP	NP	OMP
1927	OMP	Liberális Párt (PNL)	PNL	PNL	PNL	PNL	PNL	PNL
1928	OMP	OMP	Nemzeti Parasztpárt (PNȚ)	OMP	OMP	OMP	PNȚ	OMP
1931	OMP	OMP	Nemzeti Unió (UN)	UN	UN	UN	UN	UN
1932	OMP	OMP	PNȚ	OMP	PNȚ	PNȚ	PNȚ	PNȚ
1933	OMP	OMP	PNL	OMP	PNL	PNL	PNL	PNL
1937	OMP	OMP	PNL	OMP	PNL	PNL	PNL	PNL

4. táblázat. Szenátorválasztások (mandátum pártok szerint)⁷¹

70 Az időközi vagy interimár-bizottságok kinevezése döntően a kormánytól, vagy annak képviselőjétől, a prefektustól függött. A választói korpusz ilyen manipulálása ennél a szintnél könnyebb volt.

71 *Monitorul Oficial*, 1926. június 5. 123. sz.; *Monitorul Oficial*, 1926. július 4. 147. sz.; *Monitorul Oficial*, 1927. július 16. 155. sz.; *Monitorul Oficial*, 1928. december 21. 285. sz.; *Monitorul Oficial*, 1931. június 13. 134. sz.; *Monitorul Oficial*, 1932. július 29. 176. sz.; *Monitorul Oficial*, 1933. december 30. 301. sz.; *Monitorul Oficial*, 1934. január 3. 3. sz.; *Monitorul Oficial*, 1938. január 5. 4. sz.

3.3. Az 1939. évi választások

A királyi diktatúra éveiben (1938–1940) egy alkalommal (1939. június 1–2-án) tartottak parlamenti választást. A Háromszéket magában foglaló Bucegi Tartomány 30 (10 mezőgazdasági, 10 ipari és kereskedelmi, 10 szellemi foglalkozású), a Csík, Maros és Udvarhely megyéket is magában foglaló Maros Tartomány 24 (mindhárom kategóriából 8) képviselőt választott.⁷² A Magyar Népközösség, mint magyar érdekvédelmi szervezet az OMP-hez képest az új rendszerben hátrányosabb helyzetben találta magát. Bucegi Tartományban Brassó és Háromszék választói a román lakossághoz képest eleve jelentéktelen kisebbséget alkottak.⁷³ Ebben a tartományban az ipari és kereskedelmi kategóriában Háromszékről Szentkereszthy Béla és Boér Sándor jelöltette magát, a 16 jelölt közül rájuk szavaztak a legkevesebben (3744, illetve 4541). A másik két kategóriában sem magyar, sem az azelőtti években Háromszékhez köthető jelölt nem indult.⁷⁴ Maros Tartományban több magyar jelölt indult. A mezőgazdasági kategóriában Orosz Károly szenterzsébeti (Udvarhely megye) földbirtokos a harmadik legtöbb (61 647) szavazattal jutott be a képviselőházba, ugyanitt jelöltette magát Toldalaghi Mihály Maros megyei birtokos is, de a tizenegyedik hellyel nem szerzett mandátumot. A kereskedelmi és ipari kategóriában a két nem székelyföldi illetőségű, marosújvári Teleki Ádám és a tordai Tompa Lajos szerezték a legtöbb szavazatot. Az értelmiségi csoportból a székelyudvarhelyi Filó Ferenc és a csíkszeredai Kovács Károly ügyvédekét választották meg.⁷⁵

A 88 választható szenátori mandátumot foglalkozási kategóriákra bontva országos egyéni körzetben osztották ki. Szenátornak a mezőgazdasági kategóriában Bánffy Miklóst, a Magyar Népközösség vezetőjét és Gyárfás Elemért, volt Csík megyei szenátort választották, 20., valamint 25. helyen.⁷⁶

72 A választások. In *Magyar Kisebbség*, 1939. június 16. 12. sz. 283.

73 Már: i. m., 23.

74 *Monitorul Oficial*, 1939/128. sz. 3621.

75 Uo. 3626., A választások. In *Magyar Kisebbség*, 1939. június 16. 12. sz. 282–283.

76 Uo.: 282–283.

3.4. A képviselők és szenátorok helyi kötődése

1919–1933⁷⁷ között a négy megyében az általános választásokon (a pótválasztások kivételével⁷⁸) összesen 217 képviselői és szenátori mandátumot (ebből 144 a képviselői és 73 a szenátori) osztottak ki. 99 személy képviselői és 52 szenátori mandátumot szerzett, mindkettőt 12-en, vagyis a 217 mandátumon 138⁷⁹-an osztoztak. A képviselők közül 30 volt magyar, 68 román, 1 német, a szenátorok között 22 magyar és 30 a román nemzetiségű. A 138 mandátumot szerző jelölt közül 47 volt a magyarok, 93 a románok száma. A 144 képviselői mandátumból 55-öt magyar, 88-at román nemzetiségű jelölt szerzett meg.⁸⁰ A szenátorválasztások esetében fordított a helyzet, a három abszolút magyar többségű megyében a mandátumok többségét is magyar etnikumú jelölt szerezte meg, ezzel szemben Maros megyében a 25-ből csak kettőt (amiből csak egyet az OMP, a másik magyar mandátumot kormánypárti listán szereplő jelölt kapta meg).⁸¹

A Székelyföldön mandátumot szerzett képviselők és szenátorok helyi kötődésének vizsgálatára egyelőre forrás-, terjedelem- és időszűke miatt nehéz vállalkozni, ezért csak a többször mandátumot szerzők közül egy párat emelhetek ki.

77 Az 1937. decemberi választások után a parlamentet nem hívták össze, a mandátumokat nem igazolták.

78 Ezeket döntően az egyéni kerületi rendszerben rendezték, a prémiumrendszerben 1934-ben Udvarhely megyében volt pótválasztás, miután a liberálisok listáján utolsóként szereplő Hecser Kálmánt székelyudvarhelyi polgármesteri kinevezése összeférhetetlenné tette képviselői mandátumával.

79 6 alkalommal lett szenátor Gyárfás Elemér a Csík megyei körzetben, Háromszéken szintén 6 mandátumot szerzett Sándor József (ebből egy képviselőit). Hatszor lett képviselő Willer József (háromszor Csík, kétszer Maros, egyszer Udvarhely megyében). Öt képviselői mandátumot a háromszéki választókerületben 1927–1933 között Szenkereszthy Béla szerzett. Négy mandátumot Pál Gábor (három képviselői, egy szenátori Csík megyében), Laár Ferenc (képviseelői, ebből három Udvarhelyen, egy Maros megyében), Ștefan Bogdan a Nemzeti Liberális Párt jelöltjeként (képviseelői, kétszer Csíkban, kétszer Háromszéken). Maros megyében Octavian Gogán kívül (3) csak legtöbb kétszer tudott egy jelölt képviselői mandátumot szerezni (az OMP jelöltjeként Bernády György és Szoboszlay László).

80 Ez döntően a Maros megyei választások miatt alakult így. Csík megyében az összes (28) mandátumból 12–16 a magyar–román arány, Háromszéken 13–15, Maros megyében 9–44 (plusz 1 német), míg Udvarhelyen a magyarok több mandátumot szereztek (21-et szemben 13-mal).

81 Csík és Udvarhely megyékben a 16 mandátumból 11-et, míg Háromszéken 12-t magyar nemzetiségű jelölt szerzett meg.

Teljes helyi kötődésűek (születési hely, lakhely, tevékenység szerint)⁸² László Dezső⁸³, Pál Gábor⁸⁴, Szentkereszthy Béla⁸⁵, Szoboszlay László⁸⁶, Sebesi János⁸⁷. A Maros megyében többszöri mandátumot szerző román nemzetiségűek közül teljes kötődésűnek tekinthető Aurel Baciú mezősegi (Szászánadas, Maros-Torda vármegye) születésű marosvásárhelyi ügyvéd, de többek között Ștefan Rusu marosvásárhelyi, Vasile Duma szászrégeni ortodox esperes, Teodor Muică erdőszentgyörgyi ortodox pap,⁸⁸ Nicolae S. Suciú volt maroszentgyörgyi tanár, Adrian Popescu ügyvéd is.⁸⁹ Az erős helyi kötődésű csoportba sorolható Bernády György, aki ugyan nem Marosvásárhelyen született, de már a dualizmus alatt is ott élt. Szintén teljes vagy erős helyi kötődésűek voltak a háború utáni első két választáson parlamentbe jutott magyar nemzetiségű képviselők és szenátorok többsége.⁹⁰

A legtöbb mandátumot szerzők közül sem Gyárfás Elemér, sem Sándor József, sem Willer József nem a Székelyföldön született. Gyárfás borzási (Kis-Küküllő megye), Sándor bukaresti, Willer kecskeméti születésű volt, tevékenységük sem kötötte őket választókerületükhöz, azonban előbbi kettő családja háromszéki (lécfalvi és pákái) származású volt, a korszakban pedig végig Csík, illetve Háromszék megye választókerületét képviselték.⁹¹ Feltehetőleg a legtöbb Székelyföldön megválasztott képviselő és szenátor nem volt helyi kötődésű,

82 A tipológia alapjául Pál Judit tanulmányát vettem: Pál Judit: Választók, választási részvétel és választói magatartás Székelyföldön a dualizmus korában. Az erdélyi választójog sajátosságai és a választókerületek átalakulása. In *Aetas*, 2016/1. sz. 45–75.

83 Gyimesi születésű (1883), gyergyószentmiklósi ügyvéd.

84 Csíkszereda, csíkszeredai ügyvéd.

85 Árkos (Háromszék megye), földbirtokos.

86 Nyárádszereda, földbirtokos.

87 Székelyudvarhely, ügyvéd.

88 Muică a 3 mandátumból utóbbi kettőt Udvarhely megyében szerezte a Liberális Párt színeiben, miután az erdőszentgyörgyi járást Maros megyétől átszabták.

89 Bosoancă, Traian – Opreș, Ilarie Gh.: *Alegerile parlamentare din județul Mureș. 1919–1939*. Marosvásárhely, 2004, Ardealul, 27–29.

90 Közülük teljes vagy erős kötődésűnek számítható Daniel Lajos vargyasi földbirtokos, Herepei Iván kézdívasárhelyi ügyvéd, Morvay Endre fölbirtokos, volt főszolgabíró, alprefektus, kézdívasárhelyi alpolgármester, Pethő Mózes Udvarhely megyei gazda, Szabó Gábor volt főszolgabíró, alprefektus. Fekete András Hunyad megyei születésű volt, de a háború előtt Kézdívasárhelyen ügyvédkedett. Nem volt helyi kötődésű Fáy József, Maurer Béla, Truppel Győző. *Új Világ*, 1920. március 20.

91 Várady Aladár – Berey Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia. I–II*. Szatmárnémeti, 1936, Gloria, 159., 441., 590.

azonban erre pontos választ jelen tanulmány nem adhat. Ebbe a csoportba sorolható a négy képviselői mandátumot nyerő Ștefan Bogdan bukaresti egyetemi tanár, Kiss Géza debreceni származású kolozsvári jogász⁹², valamint a Nemzeti Liberális Párt jelöltjeinek többsége. Az Országos Magyar Párt jelöltjei közül a pártelnök Bethlen György, Abrudbányai Ede és Balogh Artúr (mindhárman kolozsváriak) is „idegenek” voltak.

A királyi diktatúra alatt megrendezett választáson a háromszéki jelöltek nem kaptak elegendő szavazatot a mandátumszerzéshez, Székelyudvarhelyről Filó Ferenc, Csíkszeredából Kovács Károly, Maros megyei illetőségüként pedig további hat román nemzetiségű jelölt⁹³ a képviselőházba, Gyárfás Elemér a szenátusba jutott be.

4. ÖSSZEGZÉS

A két világháború közötti romániai választási rendszer számos „anomáliája” a Székelyföld részeit magában foglaló négy megyét (Csík, Háromszék, Maros, Udvarhely) sem kerülte el. Az 1919–1939 között háromszor átalakított választási rendszer közül az első, egyéni kerületes rendszer a régió döntő hányadát kitevő magyar lakosság passzivitása, vagy részvételének akadályoztatása a lebonyolítók által támogatott jelölteknek kedveztek. A választási prémium időszakának gyakori választási visszaélései következtében a választói preferencia ritkán érvényesülhetett. Mind a négy megye, eredménytől függetlenül, az Országos Magyar Párt biztos „mandátumterületének” számított. A kormánypártot favorizáló rendszer miatt a hatalmon lévő csoport is mindig mandátumhoz jutott. A Magyar Párt egységes fellépésre, összezárásra, „magyar egységre” felszólító kampányának sikeressége a választási visszaélések miatt nehezebben mérhető. Szabad választások esetén fölényes győzelmet is eredményezhetett, amint ezt mutatják az 1928. decemberi parlamenti választások eredményei, azonban a 30-as években ez elmaradt. Más magyar erő, bár szavazatokat biztos vitt el, az OMP régiós, magyarságon belüli monopolhelyzetét nem tudta

92 *Politics and Political Parties in Roumania*, London, 1936, International Reference Library, 410., 471–472.

93 Aurel Baciú, Victor Boroș, Ioan Ciupe, Victor G. Maior, Andrei Simion Rațiu, Ștefan Țogănel. In Bosoancă–Oprîș: *Alegerile parlamentare din județul Mureș 1919–1939*. Marosvásárhely, 2004, Ardealul, 203.

megtörni. A kormánypárti listákon bejutott magyar képviselők pedig döntően a nekik is kedvező gépezetnek köszönhatték mandátumukat. A 30-as években a gazdasági válság és a nagyobb politikai erők erodálódása következtében fellépő kisebb politikai csoportok több szavazatot szereztek (kb. 15-20%). Maros megye területének közigazgatási átalakítása (1925) enyhe román többséget eredményezett, itt pedig a Nemzeti Parasztpárt volt a legnagyobb bázissal bíró politikai erő. Ugyanitt az országos tendenciához hasonlóan a 30-as éveket tekintve észrevehető a jobbrtolódás: az utolsó választásokon a szélső-jobboldali erők már a megyei szavazatok negyedét szerezték meg, miközben itt a Magyar Párt a visszaélések ellenére egy választási eredményekben is stabilnak látszó szavazóbázissal rendelkezett. Végül a királyi diktatúra évei alatt az azelőtti parlamentáris rendszer „mímelt demokratizmusát” felváltva, a romániai politikát a király, a kamarillája és a hozzá lojális személyek határozták meg.

BIBLIOGRÁFIA

1. Források

1.1. Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. K 64–3. csomó 27. t. *Külgyminisztérium Politikai Osztálya rezervált iratai*.

1.2. Sajtó

Brassói lapok, 1932

Monitorul Oficial, 1919–1939

Csíki Lapok, 1927

Csíki Néplap, 1932

Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent, 1919

Hargita, 1928

Magyar Kisebbség, 1925–1939

Maros, 1933

Székely Közélet, 1932

Új Világ, 1919–1920

1.3. Egyéb források

Suplimentul la Codul Electoral. Modificări aduse ulterior și actualmente în vigoare, decretului-lege electoral No. 3621 din 24 august 1919 (modificat prin decretul-lege electoral No. 1539 din 8 aprilie 1920.) Ministerul de Interne, Bukarest. 1920.

Már István: *A Romániai Magyar Népközösség. A romániai magyarság a királyi diktatúra időszakában (1938–1940)*. Jakabffy Elemér Alapítvány Kéziratgyűjtemény K 778. 2000.

Pál Gábor: *Emlékeimből*. Csíkszereda (Kézirat). 1961.
Politics and Political Parties in Roumania. London, 1936, International Reference Library.
Recensământul, 1938 Vol. 3.: Recensământul general al populației României din decembrie 1930. Neam, limbă maternă, religie. Bukarest, 1938, Institutul Central de Statistică.

2. Szakirodalom

2.1. Könyv, monografikus munka

Bárdi Nándor: *Otthon és haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről*. Csíkszereda, 2013, Pro-Print.
Bosoancă, Traian – Opriș, Ilarie Gh.: *Alegerile parlamentare din județul Mureș 1919–1939*. Marosvásárhely, 2004, Ardealul.
György Béla (2006): *A romániai Országos Magyar Párt története (1922–1938)*. Csíkszereda, 2017, Pro-Print.
Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*. Budapest, 1941, Stúdium.
Müller, Florin: *Metamorfoze ale politicului românesc 1938–1944*. Kolozsvár, 2015, Argonaut.
Nagy Lajos: *A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában*. Kolozsvár, 1944, Erdélyi Tudományos Intézet.
Horváth Sz. Ferenc: *Elutasítás és alkalmazkodás között. A romániai magyar kisebbségi elit politikai stratégiái (1931–1940)*. Csíkszereda, 2007, Pro-Print.
Radu, Sorin: *Electoratul din România în anii democrației parlamentare (1919–1937)*. Iași, 2004, Institutul European.
Scurtu, Ioan (szerk.): *Enciclopedia partidelor politice*. Bukarest, 2003, Meronia.
Scurtu, Ioan (szerk.): *Istoria Românilor. (1918–1940) VIII. România întregită (1918–1940)*. Bukarest, 2003, Editura Enciclopedică.
Toth Szilárd: *Partidul Maghiar și problema minorității maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică*. Kolozsvár, 2008, Argonaut.
Várady Aladár – Berey Géza (szerk.): *Erdélyi monográfia*. Szatmárnémeti, 1936, Gloria.

2.2. Tanulmánykötet

Herța, Adrian: *Sistemul electoral românesc (1926–1937). Anomalii structurale*. In Müller, Florin (szerk.): *Elite parlamentare și dinamică electorală în România 1919–1937*. Bukarest, 2009, Editura Universității din București, 13–32.
Nagy Éva: *A Háromszék megyében lezajlott választások tanulságai (1919–1939)*. In Novák Csaba Zoltán (szerk.): *Élitek Háromszéken a 19–20. században*. Csíkszereda, 2015, Háromszék Vármegye Kiadó – Pro-Print, 203–235.

2.3. Folyóirat

Dogan, Mattei: Dansul electoral în România interbelică. In *Revista de Cercetări Sociale*, 1995/4. szám. 3–23.

Fritz László: A Iorga-kormány 1931. évi parlamenti választása. In *Magyar Kisebbség*, 1931/10. sz. 509–539.

Gidó Csaba: Udvarhely megye közigazgatás-története impériumváltástól impériumváltásig (1918–1940). In Kolombán Zsuzsánna – Róth András Lajos (szerk.): *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XIV. Székelyudvarhely*. 225–277.

Jakabffy Elemér: A csiki választás. In *Magyar Kisebbség*, 1925/4. sz. 325–326.

Pál Judit: Választók, választási részvétel és választói magatartás Székelyföldön a dualizmus korában. Az erdélyi választójog sajátosságai és a választókerületek átalakulása. In *Aetas*, 2016/1. sz. 45–75.

Willer József: Willer József kamarai beszéde az udvarhelyi választások tárgyában. In *Magyar Kisebbség*, 1927/6. sz. 586–587.

Apám